

Література

1. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. — О.: Юрид. л-ра, 2002.
2. Русская историческая библиотека. — Юрьев, 1914. — Т. 30.
3. Архив ЮЗР. — Ч. VIII. — Т. IV.
4. Jablonskis K. Istorija ir jos saltiniai. — Vilnius, 1979.
5. Юргинис Ю. М. Крестьянское землевладение в Литве до середины XVI в. // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы. — Вильнюс, 1964.
6. Литовская Метрика (1533–1535). 8-я книга судебных дел / Редкол.: А. Бумблаускас, И. Валиконите, С. Лазутка, М. Ючас. — Вильнюс, 1999.
7. Литовская Метрика (1533–1535). 6-я книга судебных дел / Редкол.: А. Бумблаускас, И. Валиконите, Э. Гудавичюс, С. Лазутка, М. Ючас. — Вильнюс, 1995.

Анотація

***Петровська Н. В.* Закріпачення селянства за Статутом Великого князівства Литовського 1529 року. — Стаття.**

У статті розглядається процес закріпачення селянства у Великому князівстві Литовському. Досліджуються норми Статуту 1529 року, які запровадили кріпосне право. На підставі конкретних судових справ з Литовської Метрики робиться висновок про незворотність запровадження кріпосного права у Великому князівстві Литовському.

Ключові слова: кріпосне право, Велике князівство Литовське, Статут ВКЛ 1529 року, челядь невільна, Литовська Метрика.

Summary

***Petrovska N. V.* Enslaving of peasantry according with Statut of the Grand Duchy of Lithuania of 1529. — Article.**

In the article the process of enslaving of peasantry is examined in the Grand Duchy of Lithuania. The norms of Statut of 1529, which inculcated serfdom are probed. On the basis of concrete cases out of Lithuanian Metrica a conclusion is made about irreversibility of introduction the fortress of right in the Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: serfdom, Grand Duchy of Lithuania, Statut of the Grand Duchy of Lithuania of 1529, servant unintentional, Lithuanian Metrica.

УДК 340.15(474.5):343.615-055.2

Н. В. Аніщук

**ПРАВОВИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО
У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРОБЛЕМИ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК У СІМ'І**

На початку XXI ст. насильство щодо жінок у сім'ї являє собою актуальну гендерну проблему для багатьох країн світу, зокрема і для України, що потребує вироблення ефективних правових засобів її розв'язання. Позитивним на цьому шляху є прийняття Генеральною Асамблеєю ООН «Декларації про викорінення насильства щодо жінок» (1993 р.) [1], де приділено значну увагу й цій проблемі. Україна, обравши курс на побудову паритетної демократії, вживає низку заходів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема у сфері викорінення насильства щодо жінок у сім'ї. У 2001 р.

Верховна Рада України прийняла перший на території СНД Закон «Про попередження насильства в сім'ї» [2], а в 2005 р. — Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» [3], приєднавшись до європейських країн, що обрали правовий курс на забезпечення гендерної рівності у різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема й у сім'ї.

Розвиток України як держави соціально-демократичної орієнтації, в якій визнаються міжнародно-правові стандарти захисту прав жінок, зобов'язує науковців шукати у вітчизняній історії приклади, які б стали дороговказом у виборі пріоритетів при розробці державної політики щодо жінок із урахуванням внутрішніх моделей загальнолюдських цінностей, що ґрунтуються на принципах гендерної рівності. Глибоке аналітичне й історичне осмислення проблеми насильства щодо жінок у сім'ї дає можливість по-новому оцінити і сучасні тенденції розвитку прав жінок у нашій державі. Тому всебічне вивчення, аналітичне узагальнення правового досвіду Великого князівства Литовського щодо розв'язання проблеми насильства щодо жінок у сім'ї, безперечно, становлять значний науково-теоретичний інтерес для сучасного правознавства.

Актуальність обраної теми значною мірою обумовлена і ступенем розроблення проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, дає підстави стверджувати, що сьогодні у вітчизняній юридичній науці бракує фундаментальних розробок історико-правового напрямку з гендерної проблематики. Не применшуючи ролі та значущості наукових розробок учених-гендеристів України та країн пострадянського простору Л. Кормич, Л. Смоляр, Л. Петришиної, Н. Пушкарьової, В. Рички та ін., необхідно визнати, що вони не приділяють глибокої уваги дослідженню проблеми насильства щодо жінок у сім'ї у контексті висвітлення правового досвіду Великого князівства Литовського щодо її розв'язання.

Тому метою цієї статі є комплексний та системний аналіз проблеми виконання домашнього насильства щодо жінок під кутом зору висвітлення Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр. Законодавство Великого князівства Литовського встановлювало суворі санкції за злочини, скоєні проти членів родини, зокрема дружини, матері, сестри. Наприклад, проблема вбивства чоловіком своєї дружини висвітлюється в арт. 10 розд. XI Статуту 1566 р. [5, 375–376] та арт. 6 розд. XI Статуту 1588 р. [6, 271–272], якими передбачено смертну кару за скоєння цього злочину.

Смертну кару за вбивство матері встановлено арт. 14 розд. VII Статуту 1529 р. [4, 256], арт. 15 розд. XI Статуту 1566 р. [5, 378–379] та арт. 7 розд. XI Статуту 1588 р. [6, 272]. Статути Великого князівства Литовського окремо виділили проблему насильства щодо сестри в сім'ї. Так, відповідно до арт. 15 розд. VII Литовського Статуту 1529 р. смертна кара очікувала вбивцю своєї сестри [4, 256–257]. Литовський Статут 1566 р. в арт. 17 розд. XI також встановлював покарання смертною карою за вбивство сестри [5, 379]. Артикул 8 розд. XI Статуту 1588 р. продублював аналогічне положення, передбачене вищезгаданим артикулом Литовського Статуту за вбивство сестри [6, 272–273].

Незважаючи на те, що Статути Великого князівства Литовського приділяли значну увагу проблемі насильства щодо жінок у сім'ї, існували деякі недоліки щодо цього питання. Так, вбивство батьками доньки не розглядалося як злочин, що заслуговував на найвищу міру покарання. Як відомо, II Литовським Статутом за вбивство матері, сестри, дружини було передбачено смертну кару. Проте за вбивство доньки призначалося значно м'якше покарання: тюремне ув'язнення строком на один рік і шість тижнів і спокутування гріха. Це положення зафіксовано арт. 16 розд. XI Статуту 1566 р. [5, 379]. В подальшому арт. VII розд. XI Статуту 1588 р. також підтвердив це положення [6, 272].

Безумовно, це вказує й на недоліки в законодавстві середньовічного суспільства. Виходить, що позбавлення життя доньки майже нічого не коштувало матері. Можна припустити, що через один рік та шість тижнів винна матір поверталася в сім'ю і могла так само застосовувати силу під час виховання інших своїх дітей. Дійсно, це було досить м'яким покаранням за тогочасними критеріями, що могло штовхати батьків на скоєння насильницьких дій у сім'ї щодо своїх дітей.

Одним із важливих положень, передбачених законодавством Великого князівства Литовського, було те, що воно містило заборону на укладення шлюбу проти волі жінки. Це передбачено арт. 15 розд. IV Статуту 1529 р. [4, 232], арт. 31 розд. III Статуту 1566 р. [5, 290] та арт. 39 розд. III Статуту 1588 р. [6, 389].

Таким чином, знайомство із видатною пам'яткою вітчизняного права — Статутами Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр. дозволяє сформулювати висновок, що проблема насильства щодо жінок в сім'ї була досить актуальною для тогочасного суспільства. Під впливом стійких патріархальних гендерних стереотипів домашнє насильство щодо жінок стало національною традицією для багатьох народів, що входили до складу цієї багатонаціональної держави, зокрема і для українського народу. Цей різновид гендерного насильства міцно закріпився у суспільстві, у системі його норм і правил, якими передбачено певну «чоловічу» та «жіночу» поведінку індивідів. І хоча протягом історичного розвитку в Україні розроблялися різні правові засоби викоринити це явище, на жаль, й досі не вдалося захистити жінок від домашнього насильства. І досі більшість українських жінок не бачать у насильстві щодо них в сім'ї суспільно значущої проблеми і розглядають його як суто власну проблему, зумовлену невдалим вибором партнера. Такий підхід ускладнює ситуацію навколо захисту прав жінок від проявів домашнього насильства як гендерної проблеми в Україні.

На наш погляд, дослідження проблеми подолання насильства щодо жінок у сім'ї має стати перспективним напрямом серед юристів-науковців, зокрема і в галузі історії держави та права, оскільки ця проблема має своє коріння з глибокої давнини, а її вирішення значною мірою залежить і від зламу старих патріархальних традицій, які було покладено в усі сфери життєдіяльності суспільства, зокрема і в правову. Адже і досі проблема насильства щодо жінок у сім'ї здебільшого розглядається юристами як кримінально-правова, відходячи

у бік від гендерного права. Переосмислення цих поглядів — це важливе завдання, що має бути поставлено перед сучасною юриспруденцією. Тому вивчення різних аспектів гендерно-правової проблематики потягує здійснення подальших наукових розвідок, у тому числі й історико-правового напрямку.

Література

1. Декларація про викорінення насильства щодо жінок від 20 грудня 1993 р. // Паші людські права: Посіб. з жіночих прав / Дж. Мертус, М. Дат, П. Флауерс. — Ужг.: Карпати, 1996. — С. 164–168.
2. Про поспередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листоп. 2001 р. // Голос України. — 2001. — 20 груд.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 верес. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 52. — Ст. 561.
4. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 р. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — О.: Юрид. л-ра, 2002. — 464 с.
5. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 2. Статут Великого князівства Литовського 1566 р. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — О.: Юрид. л-ра, 2003. — 560 с.
6. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 р.: У 2 кп. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — О.: Юрид. л-ра, 2004. — Кн. 2. — 568 с.

Анотація

Аніщук П. В. Правовий досвід Великого князівства Литовського у розв'язанні проблеми насильства щодо жінок у сім'ї. — Стаття.

У статті приділено увагу висвітленню змісту Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр. у контексті аналізу проблеми домашнього насильства. Наголошено на тому, що ці пам'ятки вітчизняного українського права заклали правовий фундамент на шляху визнання жінок рівноправними з чоловіками у шлюбі та подолання гендерної дискримінації у сім'ї.

Ключові слова: Статути Великого князівства Литовського, домашнє насильство, насильство щодо жінок у сім'ї, подружнє насильство, рівноправ'я жінок та чоловіків, гендерна дискримінація.

Summary

Anishchuk N. V. Legal experience of the Grand Duchy of Lithuanian in problem solving of women violence in family. — Article.

This article focuses on contents of the Statutes of the Grand Duchy of Lithuanian in 1529, 1566 and 1588 in the context of domestic abuse analysis. It empathizes that these manuscripts of national Ukrainian law laid a legal foundation on the way of women's equality acknowledge with men in marriage and overcoming of gender discrimination in family.

Keywords: Statutes of the Grand Duchy of Lithuanian, domestic abuse, women violence in family, marital violence, women's and men's equality, gender discrimination.